

JÓ MULATÁST, FELNŐTTEK!

Könnyű a gyerekeknek: ők még mulatni járnak a moziba. A szegény felnőttek azonban jórészt csak negatív okokból — hogy „kikapcsolódjanak” —, vagy gyakorlati-társasági céloktól vezérelve (családi program, közelebbi megismerkedés valamely kiszemelt személlyel, stb.) nézik a filmeket; így hát többnyire fel sem öltik bennünk, hogy mulathatnának is a moziban.

A Pannónia Filmstúdió tíz rövid rajzfilmje sikeresen kísérli meg, hogy erre újra megtanítsa őket. Kétfajta kurzust is indított ennek érdekében: a nevetési és a látási tanfolyamot. Az előbbinek elsősorban Gusztáv az előadója. Három ízben lép katedrára, ebből kétszer — a Gusztáv és a világbajnokság valamint a Gusztáv és a szeretet ünnepe esetében — az alapötlet és az általános mondanivaló tekintetében szabványbohózatot nyújt: a szurkoló mindenről megfélemedezik a tévé előtt, akár ki is rabolhatják,

le is üthetik, ámde a betörő roppant hibát követ el, ha a tévékészüléket is el akarja emelni; vagy: a karácsony szeleme nem tart ki az ünnepen túlra, a hétköznapi élet fokról fokra átveszi zordon uralmát. A humor — törvényszerűen szokásos módon — a túlzás szolgáltatója: győztes gól után arconcsókolt betörő, és a karácsony után egymásra gépfegyverező házastársak. Gusztáv művészi sikerét a részletekben diadalmaskodó, elsöprő ötletgazdagság biztosítja: az alkotók mindvégig bírják szusszal a felgyorsítottan mozgalmas ritmust. Ezenkívül Gusztáv hangsúlyozottan, szinte felnagyítottan átlagember, viselkedésének, reagálási módjainak alapvonala is tökéletesen átlagos, és ez a tény üdítő ellentétben áll azokkal a rendkívüli eseményekkel és fejleményekkel, amelyekbe éppen tucat-lénye sodorja. Az átlag-polgárságnak ez a fantasztikum ad tágabb értelmet ezeknek a Gusztáv-filmeknek is, és emiatt nem

kell utólag sem szégyellnünk a nevetésünket.

A Gusztáv módosít minőségileg magasabbrendű humort képvisel. Megvan benne az előbb említett filmek összes előnye, csak hogy itt konkrét társadalmi szatíra céljából szervezték meg a „gusztáváságot”. Gusztávnak groteszk-küllemű főnöke óhajára addig kell módosítgatnia maga-tervezte repülőgépet, míg ez a főnök hasonmása nem lesz. „Az ember sohasem tudhatja, mennyire antropomorf” — mondta Goethe, pedig az ő főnöke, a weimari herceg nagyvonalú volt, és sohasem akarta a Faustot fejedelmi képeére átalakítani. És ha ez a mondas helyesen jellemzi az embert általában, akkor a főnökök természetrajzára különösképpen alkalmazható. Gusztáv alázatosan ideges szöfögésének logikus következménye, hogy a próbarepüléskor lezuhan a főnök képére és hasonlatosságára teremtet modellben, ennek pedig az a szükségszerű folyománya, hogy a főnök dühében össze-tépi Gusztáv tervrajzait.

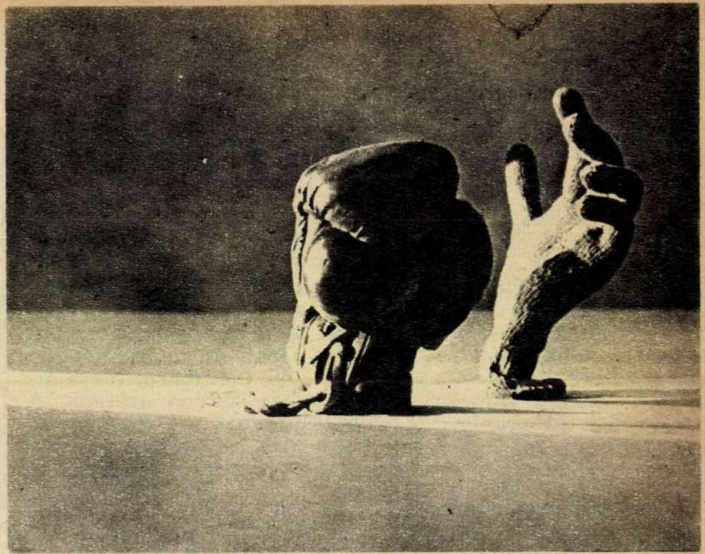
Kompromisszummentes, kemény komikum ez, fesszesen tölti ki a tíz percet. Eltűnődtem, hogy még zavartalanabban mulattatna ez a végtelenül variábilis téma, ha egész estét betöltő játékfilm foglalkozna vele: Gusztáv az utolsó pillanatban bizonyára nem zuhanna le, tehát nem kéne búslakodnom; de ha lezuhanna, akkor is megvolna az az elégtéte-

Szoboszlay Péter: Ha én felnőtt volnék

lem, hogy a főnököt leváltanák, és egy kevésbé antropomorfizáló és jóvágású főnök jelenne meg a színen, aki megvalósítaná Gusztáv eredeti modelljét. Derűs ellentmondás, hogy a mai tárgyú szatírákban a művészi kegyetlenség a kacagató rajzfilmek mecnopóliuma.

A nevetési tanfolyamon természetesen látást is lehet tanulni — a felnőttek jórészből ugyanis kivesszett az egészséges, groteszk szemlélet. Lelki szememmel látom is már a publikum kulturálatlan előkelő vagy hétköznapian józan egyedeit, akik a fenti filmeket egyszerűen „marhaságnak” bélyegzik majd, mert nem képesek meg látni saját magukat, de még ismerőseiket sem a képtelen rajzok firtorai mögött. Ugyanezek lefitymálják majd Nepp József remek Öt perc gyilkosságát, mely képzeletünk ábrándosan spontán szadizmusát iep-lezi és járátja le, és Macskássy—Várnai Tíz deka halhatatlanságát is, melyben a folyvást kudarcot valló pegazus végül kolbász alakjában gyakorolja csodálatos jótéteményeit. Ebben a filmben azonban megtalálható már az a hiba, amely a látási tanfolyam több kiváló előadását is lerontja: a pegazus csődsorozatának fanyarul pompás, egységes szemléletű humora sehogysem akar összhangba kerülni a rejtelmesen hozzákapcsolt eszmei célkitűzéssel: az írástudatlanság elleni harccal. Mint ha az alkotóknak szükségük lett volna arra, hogy dezilluzionáló mondanivalójukat — „mint

Nepp—Foky: Ellopták a vitaminomat

léggömböt kosarához” — rejtelmes összecsapása. valami abszolút pozitív tartalomhoz kötözzék.

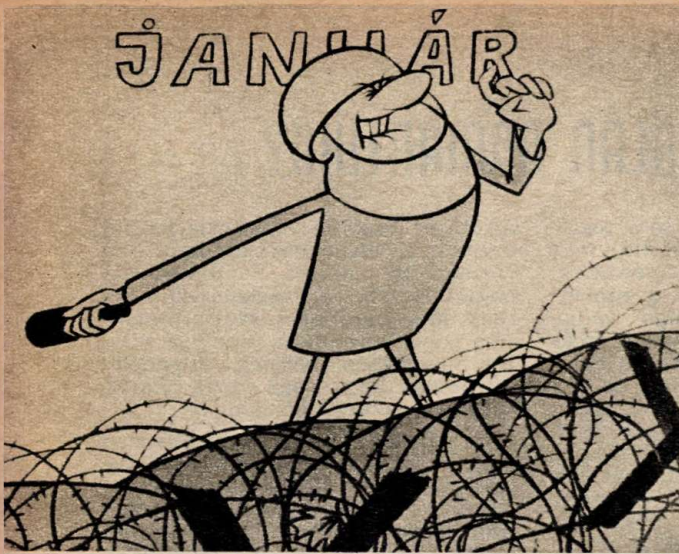
Ez a pedagógiai buzgalom rontja le némi képp a sorozat legszuggesztívabb, legdrámaibb, leglátatöbb darabját, Foky Ottó Ellopták a vitaminomat-ját is. Kafkai történet bontakozik ki előttünk — önállósult kezek gyűrűkőzése az üveg kétes biztonságában pirosuló almáért — majd a lopás után a modern technika minden vívmányával felszerelt személytelen nyomozás: két elembertelenedett erő

rejtelmes összecsapása. A mű remek dramaturgiája és Tóth János bravurosán hideg, objektív operatőri munkája egyaránt a szembenálló felek elidegenedett öncélúságára helyezi a hangsúlyt — a piros alma emberi ragyogása feledésbe merül, érdektelenné válik, e felé nyúló majd menekülő mancsok undorítóak, de a nyomukba eredő gépezet sem nyerheti meg a rokonszenvünket — mert ezt sem az alma érdekli, hanem a hajsza. Ezt a nyomasztó hangulatot

Macskássy—Várnai: Tíz deka halhatatlanság

JANUÁR

Jankovics Marcell: Gusztáv és a szeretet ünnepe

Foky — nem tudom, milyen kényszerből hajtva — úgy oldja fel, hogy a bűnösök lefülése, pontosabban: lekezelése után egy szép kislány mutat nekünk, aki boldogan majszolja a piros almát. A kép önmagában lírai és megragadó, de a látottak után mégis olcsó és oda-nem-illő happy endnek hat — a kislány mosolya nem szeretteti meg velünk visszamenőleg a riadóautót, az URH-adót, nem szünteti meg a folyamatok nyomászto személytelenségét.

A szemlélet és a dra-

maturgia Kovásznai György Napló-jában is elientébe kerül egymással. Pedig ez a film igazán láttat és asszociáltat — a Jim és Juies-hangulatú szerelmi hármasszéria „történetét” rendkívül beszédes állókép-sorozat regéli el. Az operatőr (Nemény Mária) megkérdőjelezhető sokrétűséggel tárja fel három arc rejtelseit — talán nemcsak természetadta elfogultságom mondatja velem, hogy főként a lány arca szolgált elbűvölően ismerős meglepetésekkel. Az állóképek mozgal-

masságának és a dramaturgia merészségének köszönhető, hogy az átmenetek és ugrások üdvösen igénybeveszik a néző képzeletét — de maga a sztori nem bontakozik ki elég dinamikus és nem is elég logikus. Első pillanattól eldől, hogy a lány ki felé hajlik, azután hiába tűnődik már, a nézőt nem érdekli, hogy melyiket fogja választani; így hát nem segíthet sokat az obligát csattanó sem — hogy mindkettőt faképnél hagyja. Nem fontos, hogy az ilyen hangulatos-lírai kisfilmnek története legyen —, de ha már van, akkor fogadtassa el magát. — Szoboszlay Péter Ha én felnőtt volnék-já például kikerüli ezt a hibát, mivel nincs sztorija — művésziileg azonban messze a Napló alatt marad, mert kedvessége minduntalan édeskészsé romlik — ez a film tett egyedül engedményt a „közizlésnek”.

Richly Zolt Indiában-jának nincs cselekménye. Mindazonáltal a forgatókönyv írója, József Attila derekas munkát végzett: „Indiában, hol éjjel a vadak” kezdetű verse kiválóan alkalmas arra, hogy keleti motívumokat, látomásszerű képeket és színeket keltsen életre. A szöveg segíti, irányítja fantáziánkat, de csak a legszükségesebb mértékben: a látvány gazdag és egységes szemléletessége és tömény költészete a film mind ez ideig kiaknázatlan lehetőségeire hívja fel a figyelmet; arra, hogy a lírai láttatás művészetévé, paradox kifejezéssel élve: a szem zenéjévé is válhat.

EÖRSI ISTVÁN

Nepp József: Öt perc gyilkosság

